

Кримінальний процес та криміналістика

УДК 349.6:342.7

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20648183>

**Співвідношення способів визначення мілітарної
екологічної шкоди та збитків**

Кірін Роман Станіславович,

доктор юридичних наук, доцент, головний судовий експерт,
Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

МВС України, Дніпро, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0089-4086>

Коротаєв Володимир Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, директор, Дніпропетровський науково-
дослідний експертно-криміналістичний центр

МВС України, Дніпро, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-0269-0389>

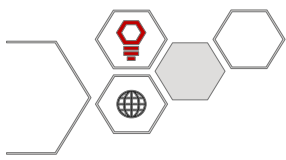
Ревякіна Тетяна Олександрівна,

перший заступник директора, Дніпропетровський
науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України,

Дніпро, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-8477-2267>

Прийнято: 18.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація. Метою дослідження є розкриття проблемних питань, що

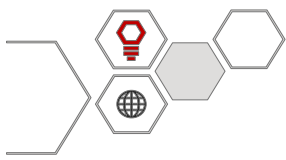

виникають в процесі обрання способу визначення екологічної шкоди та збитків, завданих воєнними злочинами. В умовах наявності у вітчизняному законодавстві достатньо широкої варіативності оцінки збитків, завданих постраждалим, виникає низка проблемних питань, що потребують оперативного вирішення.

У процесі дослідження було використано такі основні методи наукового пізнання: порівняльно-правовий метод (виявлення відмінностей у способах визначення мілітарної екологічної шкоди та збитків); формально-юридичний метод (з'ясування змісту правових приписів нормативно-правових актів); системний метод - для комплексного дослідження правової регламентації процедури оцінки втрат довкілля.

У науковій статті встановлено, що оцінка шкоди та збитків, завданих майну та майновим правам внаслідок збройної агресії, може здійснюватися у такі способи: 1) аналітична оцінка збитків; 2) стандартизована оцінка збитків; 3) незалежна оцінка збитків; 4) судова експертиза. Незалежна оцінка збитків проводиться відповідно до законодавства про оціночну діяльність, а проведення судової експертизи - згідно із законодавством про судову експертизу.

Проведено аналіз підзаконних нормативно-правових актів у сфері методичного забезпечення визначення екологічної шкоди та збитків, завданих воєнними злочинами. Аргументовано, що чинне законодавство про визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії не містить чітких відповідей на низку проблемних питань, пов'язаних із повноваженнями посадових осіб Держекоінспекції, а положення урядового Порядку вимагають його подальшого вдосконалення. Виявлено, що судова експертиза, як один із способів визначення мілітарної екологічної шкоди, наразі пов'язаний з найбільшими проблемами у порівнянні із іншими способами.

Запропоновано розглянути потенційну можливість визначення мілітарної екологічної шкоди та збитків у спосіб, аналогічний оцінці впливу на довкілля. Запропоновано оперативний та стратегічний варіанти правового врегулювання відносин щодо оцінки мілітарного впливу на довкілля.

Ключові слова: екологічна шкоди, втрати, мілітарний вплив, оцінка, способи розрахунку, судова експертиза

A comparison of methods for determining military environmental damage and losses

Roman Kirin,

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor, chief forensic expert,
Dnipropetrovsk Research Forensic Centre of Ministry of Internal Affairs of
Ukraine, Dnipro, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-0089-4086>

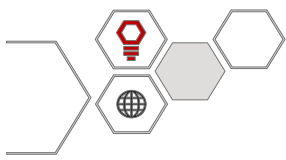
Volodymyr Korotayev,

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor, director, Dnipropetrovsk
Research Forensic Centre of Ministry of Internal Affairs of Ukraine,
Dnipro, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-0269-0389>

Tetyana Reviakina,

first deputy director, Dnipropetrovsk Research Forensic
Centre of Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Dnipro, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-8477-2267>

Abstract. The purpose of this study is to examine the issues that arise when determining the method for assessing environmental damage and losses caused by war crimes. Given the considerable variability in domestic legislation regarding the

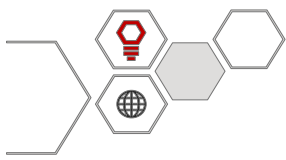
assessment of losses suffered by victims, a number of issues have emerged that require prompt resolution.

The following main methods of scientific inquiry were used in the course of the study: the comparative legal method (identifying differences in the methods for determining military environmental damage and losses); the formal legal method (clarifying the content of legal provisions in normative legal acts); the systemic method—for a comprehensive study of the legal regulation of the procedure for assessing environmental damage.

The research article establishes that the assessment of damage and losses caused to property and property rights as a result of armed aggression may be carried out in the following ways: 1) analytical assessment of losses; 2) standardized assessment of losses; 3) independent assessment of losses; 4) forensic examination. An independent assessment of losses is conducted in accordance with the legislation on appraisal activities, while a forensic examination is conducted in accordance with the legislation on forensic examinations.

An analysis was conducted of subordinate regulatory acts governing the methodology for determining environmental damage and losses caused by war crimes. It is argued that the current legislation on determining the harm and losses inflicted on Ukraine as a result of armed aggression does not provide clear answers to a number of problematic issues related to the powers of officials of the State Environmental Inspection, and the provisions of the government's Procedure require further refinement. It has been found that forensic analysis, as one of the methods for determining military environmental damage, currently presents the greatest challenges compared to other methods.

The paper proposes exploring the potential for assessing military environmental damage and losses in a manner analogous to environmental impact assessments. It proposes operational and strategic approaches to the legal regulation of relations concerning the assessment of military environmental

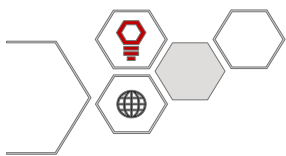
impacts.

Keywords: environmental damage, losses, military impact, assessment, calculation methods, forensic expertise

Постановка проблеми. Як повідомляє офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (з 21.07.2025 - Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, далі - Мінекономіки) [1] орієнтовні розрахунки збитків нараховані Державною екологічною інспекцією України (далі – Держекоінспекція), відповідно до затверджених методик, станом на 21.05.2026 складає 6,763 трлн грн за 11223 задокументованими фактами впливу воєнних дій на довкілля.

Останні кваліфікуються як екоцид (ст. 441 Кримінального кодексу України (далі – КК), тобто масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу) та воєнні злочини (ст. 438 КК - застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій) [2]. Такі дії підпадають під міжнародну та національну кримінальну відповідальність і вимагають спеціального розрахунку збитків для відшкодування.

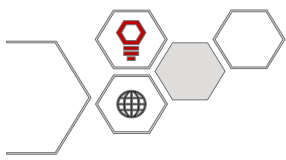
Відповідно до п. iv ч. 2 ст. 8 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду [3] умисне вчинення нападу з усвідомленням того, що такий напад заподіє шкоди цивільним об'єктам чи масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу (далі – НПС), яка буде явно надмірною в порівнянні з конкретною та безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою, визнається воєнним злочином. Підрахунок збитків довкіллю здійснюється передусім для юридичного

доведення вини агресора в міжнародних судах [4], стягнення репарацій на відновлення екосистем та формування доказової бази для міжнародної екологічної відповідальності. Втім, в умовах наявності у вітчизняному законодавстві достатньо широкої варіативності оцінки збитків, завданих постраждалим, як то - проведення аналітичної оцінки збитків, стандартизованої, незалежної оцінки збитків або проведення судової експертизи, виникає низка проблемних питань, що потребують оперативного вирішення. Тож, обрана для дослідження тема є надзвичайно актуальною та своєчасною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість для України обраного для дослідження напряму стала приводом для значної уваги до нього вітчизняних науковців з різних галузей знань.

З достатньо великої кількості публікацій відмітимо деякі, в яких було розглянуто: - правові питання визначення шкоди, завданої землі, внаслідок збройної агресії РФ (далі – ЗАРФ) та бойових дій [5]; - міжнародні та національні правові підходи щодо відшкодування екологічних збитків, завданих воєнними діями [6]; - актуальні питання правового регулювання компенсації екологічної шкоди, завданою ЗАРФ проти України [7]; - правові аспекти вимоги компенсацій екологічної шкоди внаслідок ЗАРФ в Україні [8]; - доктринальний підхід до визначення екологічної шкоди в Європейському Союзі (далі – ЄС) та Україні [9]; - юридичний механізм визначення екологічної шкоди та його особливості в умовах воєнної агресії РФ проти України [10]; - методологічні засади оцінювання впливу бойових дій на ґрунти в контексті продовольчої безпеки [11]; - екологічна складова судової експертизи з оцінки збитків, завданих ЗАРФ [12]; - проблеми правового механізму визначення екологічної шкоди і збитків, завданих внаслідок ЗАРФ [13]; - актуальні проблеми екологічної експертизи в умовах ЗАРФ [14] та інші.

Проте, комплексний характер відносин щодо визначення мілітарної екологічної шкоди та збитків вимагає продовження їх дослідження, а наявні способи – детального вивчення і співставлення.

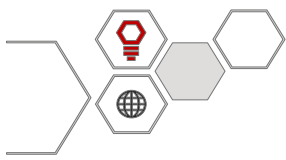
Метою статті є розкриття проблемних питань, що виникають в процесі обрання способу визначення екологічної шкоди та збитків, завданих воєнними злочинами країни-агресора.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок ЗАРФ, здійснюється на підставі урядової постанови [15], у тому числі й за такими природоресурсними напрямками, як: - шкода, завдана земельним ресурсам; - втрати надр; - збитки, завдані водним ресурсам; - шкода, завдана атмосферному повітрю; - втрати лісового фонду; - збитки, завдані природно-заповідному фонду.

При цьому п. 5 Загальних засад оцінки збитків, завданих майну та майновим правам внаслідок ЗАРФ, зазначено, що оцінка збитків, завданих постраждалим, може здійснюватися шляхом проведення: 1) аналітичної оцінки збитків; 2) стандартизованої оцінки збитків; 3) незалежної оцінки збитків; 4) судової експертизи.

Право проводити аналітичну і стандартизовану оцінку шкоди та збитків надано місцевим державним адміністраціям (на період воєнного стану - військовим адміністраціям), виконавчим комітетам сільських, селищних та міських рад. Незалежна оцінка збитків проводиться суб'єктами оціночної діяльності - суб'єктами господарювання, визнаними такими Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», на підставі договору між таким суб'єктом та замовником оцінки. Проведення судової експертизи, що пов'язана з оцінкою збитків, та діяльність судових експертів, що пов'язана з оцінкою майна, здійснюються на умовах і в порядку, передбачених Законом України «Про судову експертизу».

Водночас, у переважній більшості напрямів визначення екологічної

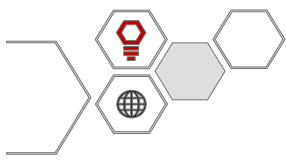

шкоди та збитків відповідальною є Держекоінспекція, а власне процедура визначення здійснюється, як правило, відповідно до методик, затверджених наказами Мінекономіки за поданням Держекоінспекції. Наразі зазначені методики визначають порядок: - розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря та визначення розмірів завданої шкоди; - визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок бойових дій під час дії воєнного стану; - визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами; - визначення збитків, заподіяних НПС в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України; - визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами; - визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду; - визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок ЗАРФ.

Відповідно до п. «е» ч. 1 ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) затвердив [16]: - Положення про деякі питання функціонування сервісу фіксації фактів заподіяння шкоди НПС внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, ЗАРФ «ЕкоЗагроза»; - Порядок фіксації фактів заподіяння шкоди НПС внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, ЗАРФ; - Порядок організації та проведення огляду (обстеження) місця заподіяння шкоди НПС внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, ЗАРФ.

Аналіз вказаних підзаконних НПА дозволив виокремити ключові положення відносно визначення екологічної шкоди та збитків, завданих воєнними злочинами, а саме:

- 1) відповідальна особа Держекоінспекції (її територіального органу) - посадова особа Держекоінспекції (її територіального органу), яка має

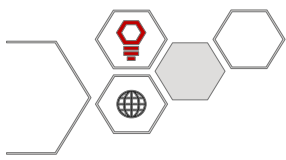
доступ до електронного (далі – е-) кабінету та відповідно до своїх повноважень на підставі е-звернення проводить огляд (обстеження), здійснює: 1.1) розрахунок шкоди та збитків, завданих НПС, відповідно до затверджених методик; 1.2) залучає відповідальні органи до здійснення в межах своїх повноважень розрахунку шкоди та збитків, завданих НПС; 1.3) інформує заявника про результати опрацювання е-звернення шляхом відображення акта, складеного за результатами проведення огляду (обстеження);

2) відповідальна особа Держекоінспекції, як суб'єкт ЕкоЗагрози має такі права та обов'язки - здійснює розрахунок шкоди та збитків, завданих НПС, відповідно до затверджених методик;

3) після підтвердження (верифікації) факту заподіяння шкоди НПС внаслідок ЗАРФ в е-кабінеті з урахуванням інформації про виявлені факти заподіяння шкоди НПС внаслідок ЗАРФ від ДСНС, Національної поліції, виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, а в разі їх відсутності - військових адміністрацій відповідальна особа Держекоінспекції протягом одного календарного місяця здійснює розрахунок шкоди та збитків, завданих НПС, відповідно до затверджених методик, інформує відповідальну особу про необхідність вжиття заходів до усунення негативних наслідків та впливу на НПС;

4) розрахунок шкоди та збитків, завданих НПС, відповідно до затверджених методик здійснюється відповідальними особами Держекоінспекції (її територіальних органів) із залученням органів, які визначені відповідальними за розрахунок шкоди та збитків, завданих НПС, у відповідній сфері, в тому числі - Державну службу геології та надр України (далі – Держгеонадр), Державне агентство лісових ресурсів України (далі – Держлісагентство);

5) на підставі акту відповідальні особи Держекоінспекції вживають

заходів відповідно до наданих повноважень, а саме: розраховують розмір завданої шкоди та збитків НПС відповідно до затверджених методик та/або залучають органи, які визначені відповідальними за розрахунок шкоди та збитків, завданих НПС, у відповідній сфері, в тому числі - Держгеонадра, Держлісагентство.

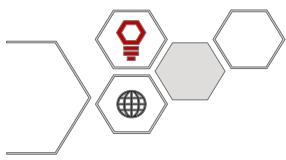
Таким чином, стандартизована оцінка екологічних збитків проводиться органами державної влади або органами місцевого самоврядування (далі – ОМС), яким КМУ надано повноваження щодо визначення розміру збитків, завданих внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, ракетно-бомбових ударів, спричинених ЗАРФ, із використанням стандартного набору вихідних даних та дотриманням вимог стандартної методології, що визначені Загальними засадами та відповідними методиками оцінки шкоди та збитків.

Водночас, зазначимо, що чинний Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок ЗАРФ [15], по-перше, не містить чіткого розмежування між уповноваженими суб'єктами компетенцій щодо обрання способу визначення мілітарної екологічної шкоди по конкретним природоресурсним напрямкам.

По-друге, Порядок не дає відповіді на питання про те, хто і в яких випадках вирішує питання про здійснення розрахунку шкоди та збитків, завданих НПС, відповідно до затверджених методик безпосередньо посадовою особою Держекоінспекції або шляхом залучення відповідальних органів до здійснення в межах своїх повноважень розрахунку шкоди та збитків, завданих НПС?

По-третє, неоднозначним є питання про те, що здійснення розрахунку шкоди та збитків, завданих НПС, відповідно до затверджених методик, є правом чи обов'язком відповідальної особи Держекоінспекції, як суб'єкта ЕкоЗагрози?

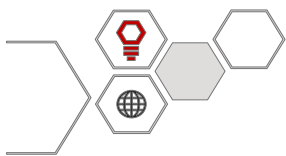
Ці положення урядового Порядку вимагають його подальшого

вдосконалення, адже методична основа кожного з наявних способів визначення екологічної шкоди та збитків має відповідати такій сукупності принципів, як то: - комплексність та предметність; - фіксація базових даних; - застосування підвищувальних коефіцієнтів; - оцінка упущеної вигоди та екосистемних послуг; - відповідність міжнародним стандартам.

Втім, як зазначають вчені-екологи, національні методики оцінки збитків довкілля, які діють на сьогодні в Україні, не дають об'єктивної оцінки шкоди довкілля. Результат проведеного SWOT-аналізу вказує на те, що до основних викликів пов'язаних з визнанням результатів зафіксованих злочинів РФ проти довкілля є недостатня мережа лабораторії з відповідними сертифікатами акредитації. Особливого занепокоєння викликає ситуація щодо визнання доказової бази порушень довкілля внаслідок ЗАРФ через відсутність даних до воєнного стану довкілля, системного моніторингу порушень, нестачі фахівців тощо [17, с. 137].

Також слід нагадати про значну відмінність вітчизняних даних із цифрами, наведеними у Другій швидкій оцінці збитків та потреб (*Second Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment, RDNA2*), що викликані не лише обраним методологічним підходом, а й різними визначеннями того, що є «екологічними збитками (втратами, шкодою)». Цим підкреслюється актуальність подальшої гармонізації екологічного законодавства України відповідно до цілей сталого розвитку ООН [18]. Крім того, в аналітичному звіті робочої групи Держекоінспекції було зазначено, що при розгляді позовів про відшкодування завданої довкіллю шкоди Комісія ООН з питань компенсацій (*United Nations Compensation Commission, UNCC*) спиралася на визначення американського Закону про комплексне екологічне реагування, компенсацію та відповідальність (*Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act, CERCLA*), які фокусуються на природних ресурсах та екосистемних послугах [19].

Ще одним способом визначення мілітарної екологічної шкоди та збитків, як зазначалося вище, є судова експертиза. Проте наразі з цим способом пов'язані найбільші проблеми у порівнянні із стандартизованою чи незалежною оцінкою збитків і полягають вони (в хронологічному порядку) у наступному.

1. прийнятий Закон України «Про екологічну експертизу» від 09.02.1995 р. № 45/95-ВР;

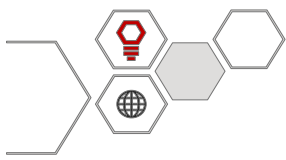
2. затверджено Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (далі – Інструкція) (наказ Міністерства юстиції України (далі – Мінюст) від 08.10.1998 р. № 53/5) [20], серед основних видів експертиз, які проводяться в експертних установах визначено ґрунтознавчу та біологічну експертизи;

3. Інструкцію Мінюсту викладено у новій редакції, в якій до переліку основних видів судових експертиз введено екологічну експертизу (наказ Мінюсту від 30.12.2004 р. № 144/5);

4. до Інструкції Мінюсту внесено зміни, згідно із якими екологічна експертиза стала називатися «екологічна експертиза із дослідження пестицидів» (наказ Мінюсту від 15.07.2008 р. № 1198/5;

5. Інструкцію Мінюсту викладено у новій редакції, в якій до переліку основних видів судової експертизи введено екологічну експертизу, а до підвидів інженерно-технічної експертизи - інженерно-екологічну (наказ Мінюсту від 26.12.2012 р. № 1950/5);

6. основні завдання екологічної експертизи доповнено наступними:
 - визначення екологічних наслідків, заподіяних НПС внаслідок ведення бойових дій та/або застосування військової техніки та озброєння; - визначення розміру збитків від забруднення НПС, пошкодження або

знищення об'єктів тваринного та рослинного світу, що відбулося внаслідок ведення бойових дій та/або застосування військової техніки та озброєння (наказ Мініюсту від 27.07.2015 р. № 1350/5);

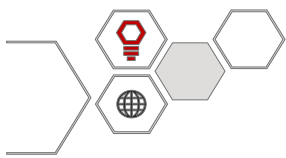
7. Закон України «Про екологічну експертизу» втратив чинність на підставі Закону України від 23.05.2017 р. № 2059-VIII; прийнятий Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (далі – ОВД) від 23.05.2017 р. № 2059-VIII;

8. екологічна експертиза, як один із основних видів судової експертизи, виключений з відповідного переліку (наказ Мініюсту від 13.05.2024 р. № 1414/5);

9. чинна редакція Інструкції Мініюсту від 30.10.2024 р. не передбачає завдань інженерно-екологічної експертизи щодо визначення розміру збитків від забруднення НПС ЗАРФ.

Отже, виходячи із положень Інструкції Мініюсту, оцінка екологічних збитків шляхом проведення судової експертизи не передбачена, хоча цей спосіб прямо визначений урядовим Порядком [15]. Більше того, у розділі «Методичні засади визначення розміру збитків, спричинених ЗАРФ» зазначено, що під час розроблення методик оцінки шкоди та збитків, в оціночних процедурах щодо визначення розміру потреб (у вартісному виразі) у відновленні пошкодженого та (або) знищеного майна враховуються, серед іншого, такі основні методичні настанови - у всіх випадках оцінки потреб у відновленні нерухомого і рухомого майна та майнових прав не враховуються витрати, що пов'язані з межею відповідальності, які включають оплату послуг, пов'язаних з проведенням екологічної експертизи придатності ареалів пошкоджень та руйнувань для подальшого використання.

Крім того, відповідно до ст. 7-1 Закону України «Про судову експертизу» підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з

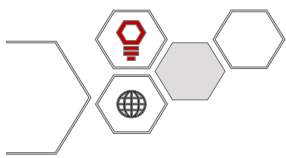

експертом чи експертною установою - якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб [21]. Зокрема, інженерно-екологічна експертиза є ключовим інструментом доказування в екологічних спорах, який дозволяє науково обґрунтувати факти порушень, визначити розмір збитків та встановити причинно-наслідковий зв'язок між діями забруднювача й шкодою, завданою НПС, життю чи здоров'ю людини [22]. Міжнародні судові інстанції, включаючи Європейський суд з прав людини, також спираються на екологічні експертизи при розгляді справ, визнаючи екологічні права у контексті права на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). При цьому держава зобов'язана захищати своїх громадян від екологічних загроз, і саме експертні висновки слугують належними, допустимими і достовірними доказами таких порушень.

Нарешті ще одним способом визначення мілітарної екологічної шкоди та збитків, який не встановлений урядовим Порядком, але потенційно може бути запропонований – це оцінка мілітарного впливу на довкілля, як аналог ОВД. Остання передбачена відповідним законом [23], в якому хоч поняття «екологічна експертиза» й замінено терміном ОВД, але визнається, по-перше, що висновки державної екологічної експертизи, одержані до введення в дію закону про ОВД, зберігають чинність та мають статус висновку з ОВД.

По-друге, з метою здійснення своїх повноважень, визначених ст.ст. 5, 9 та 14 закону про ОВД, Мінекономіки та уповноважений територіальний орган можуть утворювати експертні комісії з ОВД, члени яких призначаються строком на три роки. Мінекономіки веде реєстр експертів, з числа яких можуть призначатися члени експертної комісії з ОВД. Положення про експертну комісію з ОВД, кваліфікаційні вимоги до експертів та порядок ведення реєстру експертів з ОВД затверджуються уповноваженим центральним органом [24].

По-третє, слід враховувати, що ОВД не підлягає планована діяльність,

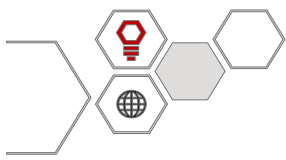

спрямована виключно на забезпечення оборони держави, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, відновлювальні роботи з ліквідації наслідків ЗАРФ проти України під час дії воєнного стану.

По-четверте, за необхідності суб'єкт господарювання з власної ініціативи має право ініціювати проведення ОВД планованої діяльності на територіях територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, але за умови, що на території такої територіальної громади здійснюють свої повноваження органи державної влади України та існує можливість забезпечити проведення ОВД відповідно до вимог закону про ОВД.

За цих умов варто запропонувати або доповнення останнього приписом про особливості оцінки мілітарного впливу на довкілля за участі членів експертних комісій з ОВД та розкриття зазначеного поняття, або прийняття відповідного законодавчого акту, яким була б врегульована вся сукупність відносин з оцінки мілітарного впливу на довкілля та визначення екологічних шкоди і збитків, завданих Україні ЗАРФ.

Цей законопроект має бути пов'язаний із Міжнародним Реєстром збитків для України (*Register of Damage for Ukraine*, далі - RD4U), що діє під егідою Ради Європи та фіксує втрати від ЗАРФ для майбутніх репарацій [25]. RD4U слугує для документального обліку доказів та інформації, що стосуються заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, завданих 24.02.2022 р. або пізніше на території України в межах її міжнародно визнаних кордонів всім зацікавленим фізичним і юридичним особам, а також державі Україна, включаючи її регіональні та місцеві органи влади, державні чи підконтрольні установи, міжнародно-протиправними діями РФ в Україні або проти України. Для заяв про екологічну шкоду (категорії В3) доступне подання, яке здійснюють держава Україна, ОМС та уповноважені юридичні особи. Екологічні збитки класифікуються як «Екологічна шкода» (категорія

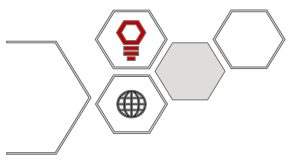
В3.1) та «Виснаження або шкода природним ресурсам» (категорія В3.2).

Також проєкт закону, що пропонується повинен узгоджуватися із положеннями Конвенції про створення Міжнародної компенсаційної комісії для України [26], а також передбачати кореляцію із положеннями законопроєктів про екологічне страхування [27, 28].

Висновки. Таким чином, проведені дослідження окремих проблемних питань співвідношення способів визначення мілітарної екологічної шкоди та збитків, дозволило дійти таких висновків.

1. Встановлено, що оцінка шкоди та збитків, завданих майну та майновим правам внаслідок збройної агресії, може здійснюватися у такі способи: 1) аналітична оцінка збитків; 2) стандартизована оцінка збитків; 3) незалежна оцінка збитків; 4) судова експертиза. При цьому, право проводити аналітичну і стандартизовану оцінку шкоди та збитків надано місцевим державним адміністраціям (на період воєнного стану - військовим адміністраціям), виконавчим комітетам сільських, селищних та міських рад. Незалежна оцінка збитків проводиться суб'єктами оціночної діяльності відповідно до законодавства про оціночну діяльність, а проведення судової експертизи - суб'єктами судово-експертної діяльності згідно із законодавством про судову експертизу.

2. Проведено аналіз підзаконних нормативно-правових актів у сфері методичного забезпечення визначення екологічної шкоди та збитків, завданих воєнними злочинами, який дозволив виокремити: - повноваження, права та обов'язки відповідальної особи Держекоінспекції; - процедуру здійснення розрахунку шкоди та збитків, завданих довкіллю, відповідно до затверджених методик; - можливість залучення органів, які визначені відповідальними за розрахунок шкоди та збитків, завданих довкіллю у відповідній сфері; - можливість проведення стандартизованої оцінки екологічних збитків органами державної влади або органами місцевого самоврядування, яким

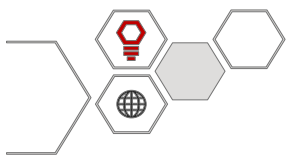

урядом надано такі повноваження.

3. Аргументовано, що чинний Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії: - не містить чіткого розмежування між уповноваженими суб'єктами компетенцій щодо обрання способу визначення мілітарної екологічної шкоди по конкретним природоресурсним напрямам; - не дає відповіді на питання про те, хто і в яких випадках вирішує питання про здійснення розрахунку шкоди та збитків, завданих довкіллю, відповідно до затверджених методик безпосередньо посадовою особою Держекоінспекції або шляхом залучення відповідальних органів до здійснення в межах своїх повноважень розрахунку шкоди та збитків, завданих НПС; - неоднозначно визначає питання про те, що здійснення розрахунку шкоди та збитків, завданих НПС, відповідно до затверджених методик, є правом чи обов'язком відповідальної особи Держекоінспекції, як суб'єкта ЕкоЗагрози.

4. Обґрунтовано, що положення урядового Порядку вимагають його подальшого вдосконалення, адже методична основа кожного з наявних способів визначення екологічної шкоди та збитків має відповідати такій сукупності принципів, як то: - комплексність та предметність; - фіксація базових даних; - застосування підвищувальних коефіцієнтів; - оцінка упущеної вигоди та екосистемних послуг; - відповідність міжнародним стандартам. Також слід враховувати методологічні підходи RDNA2, UNCC та CERCLA.

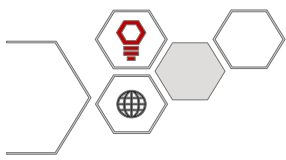
5. Виявлено, що судова експертиза, як один із способів визначення мілітарної екологічної шкоди та збитків, наразі пов'язаний з найбільшими проблемами у порівнянні із стандартизованою чи незалежною оцінкою збитків і полягають вони у наступному: - прийняття (1995) та скасування закону про екологічну експертизу в зв'язку із прийняття закону про оцінку впливу на довкілля (2017); - введення (2004, 2012), трансформація (1998,

2008), поєднання із інженерно-екологічною (2012), наділення завданням із визначення мілітарної екологічної шкоди (2015) та виключення екологічної експертизи, як одного із основних видів судової експертизи, з відповідного переліку (2024).

6. Запропоновано розглянути потенційну можливість визначення мілітарної екологічної шкоди та збитків у спосіб, аналогічний оцінці впливу на довкілля, який має певні тотожні ознаки із екологічною експертизою, як то: - висновки державної екологічної експертизи мають статус висновку з оцінки впливу на довкілля; - передбачено утворення експертних комісій з оцінки впливу на довкілля; - оцінці впливу на довкілля не підлягає планована діяльність, спрямована виключно на забезпечення оборони держави, ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій під час дії воєнного стану; - суб'єкт господарювання з власної ініціативи має право ініціювати проведення оцінки впливу на довкілля планованої діяльності на територіях територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій\

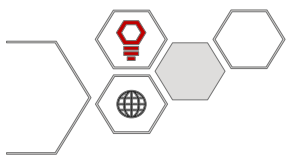
7. Запропоновано два варіанти правового врегулювання відносин щодо оцінки мілітарного впливу на довкілля: 1) доповнення чинного законодавчого акту про оцінку мілітарного впливу на довкілля за участі членів експертних комісій з оцінки впливу на довкілля (оперативний); 2) прийняття відповідного законодавчого акту, яким була б врегульована вся сукупність відносин з оцінки мілітарного впливу на довкілля та визначення екологічних шкоди і збитків, завданих Україні (стратегічний). Цей законопроект має бути пов'язаний із: - Міжнародним Реєстром збитків для України з метою майбутніх репарацій за категоріями В3.1 «Екологічна шкода» та В3.2 «Виснаження або шкода природним ресурсам»; - Конвенцією про створення Міжнародної компенсаційної комісії для України; - положеннями законопроектів про екологічне страхування.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на основних положеннях законодавчого акту про ОВД наслідків збройної агресії.

Список використаних джерел

1. ЕкоЗагроза. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. (21.05.2026). <https://ecozagroza.gov.ua/> (дата звернення: 21.03.2026).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.03.2026).
3. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду: Міжнародний документ Організації Об'єднаних Націй від 17.07.1998 р. (ратифіковано із заявами Законом України № 3909-IX від 21.08.2024 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 21.03.2026).
4. Угода між Україною та Радою Європи про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України: Міжнародний документ від 25.06.2025 р. (Угоду ратифіковано Законом України № 4518-IX від 15.07.2025 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-25#Text (дата звернення: 21.03.2026).
5. Новак Т.С., Шовкун В.В. Визначення шкоди, завданої землі, внаслідок збройної агресії та бойових дій: правові питання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 276-281. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.43>
6. Баїк О.І. Міжнародні та національні правові підходи щодо відшкодування екологічних збитків, завданих воєнними діями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. № 78, ч. 1. С.338-344. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.55>
7. Квашук Д.О., Войтенко А.І. Актуальні питання правового

регулювання компенсації екологічної шкоди, завданою війною РФ проти України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 333-336. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/77>

8. Микулець В.Ю. Правові аспекти вимоги компенсацій екологічної шкоди внаслідок війни РФ в Україні. *Юридичний вісник*. 2022. № 2(63). С. 23-29. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.63.16705>

9. Данилюк С.М. Доктринальний підхід до визначення екологічної шкоди в Європейському Союзі та Україні. *Галицькі студії. Юридичні науки*. 2023. ○ 1, 2023 С. 11-16. DOI: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023-1-2

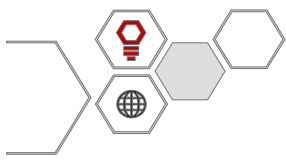
10. Ващишин М.Я. Юридичний механізм визначення екологічної шкоди та його особливості в умовах воєнної агресії РФ проти України. *Право України*. 2022. № 6. С. 55-68. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2022-06-055>

11. Кучер А.В. Методологічні засади оцінювання впливу бойових дій на ґрунти в контексті продовольчої безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 9(279). С. 245-262. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-279-245-262>

12. Кірін Р.С., Грищак С.В. Екологічна складова судової експертизи з оцінки збитків, завданих збройною агресією. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025, № 5, ч. 2, С. 36-44. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.5>

13. Кірін Р.С., Ботвінов Р.Г., Ревякіна Т.О. Проблеми правового механізму визначення екологічної шкоди і збитків, завданих внаслідок російської збройної агресії. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2023. № 4(28). С. 34-41. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2023-4\(28\)-34-41](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2023-4(28)-34-41)

14. Кірін Р., Ревякіна Т., Євстігнєєв А. Актуальні проблеми екологічної експертизи в умовах збройної агресії. *Annali d'Italia*. 2023. № 44. С. 25-35.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8081930>

15. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 326 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 22.07.2022 р. № 951). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.03.2026).

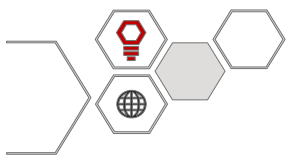
16. Деякі питання функціонування сервісу фіксації фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу внаслідок надзвичайних ситуацій, подій, збройної агресії Російської Федерації «ЕкоЗагроза» : постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.03.2026).

17. Романенко М.М., Крисінська Д.О., Тимченко І.В. Аналітичне дослідження методик розрахунку збитків довкіллю від воєнних дій. *Екологічні науки*. 2024. № 3(54). С. 127-138. DOI: <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2024.eco.3-54.19>

18. Кірін Р.С., Петлюк Ю.С., Красовський В.Г. Гармонізація екологічного законодавства України відповідно до цілей сталого розвитку ООН. *Національні інтереси України*. 2025. № 10(15). С. 635-648. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-10\(15\)-635-648](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-10(15)-635-648)

19. Стахів Є., Демиденко А. Визначення, оцінка та розрахунок воєнної шкоди довкіллю України. *Світогляд*. 2023. №4 (102). С. 17-25. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2023-18-4/svit-4-2023-stahiv-04.pdf> (дата звернення: 21.03.2026).

20. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та

експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 р. № 1950/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 24.03.2026).

21. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 24.03.2026).

22. Кірін Р.С., Ревякіна Т.О. Судово-екологічна експертиза в механізмі захисту прав людини в сучасних умовах. *Human rights and public governance in modern conditions*: Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. С. 252-275. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-320-0-12>

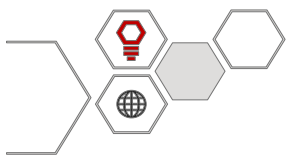
23. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 р. № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 24.03.2026).

24. Про забезпечення участі експертів у здійсненні оцінки впливу на довкілля : наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 06.07.2021 р. № 452. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1279-21#Text> (дата звернення: 24.03.2026).

25. Кірін Р.С., Грищак С.В., Ревякіна Т.О. Правове забезпечення міжнародного реєстру збитків: екологічна складова. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 280-285. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/62>

26. Конвенція про створення Міжнародної компенсаційної комісії для України : Міжнародний документ від 16.12.2025 р. (ратифіковано Законом України № 4868-IX від 30.04.2026 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_003-25#Text (дата звернення: 24.03.2026).

27. Проект Закону про екологічне страхування № 6018-1 від 29.09.2021

р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=6018-1&conv=9>
(дата звернення: 24.03.2026).

28. Проєкт Закону про екологічне страхування та гарантії відшкодування шкоди, завданої внаслідок діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку № 6018-2 від 29.09.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=6018-2&conv=9> (дата звернення: 24.03.2026).